

Broedvogelinventarisatie
IJzerenbos, 't Hout,
Limbrichterbos en Grasbroek
in 2014

Vincent de Boer
Sovon-rapport 2014/35

Broedvogelinventarisatie IJzerenbos, 't Hout, Limbrichterbos en Grasbroek 2014

Vincent de Boer

Sovon-rapport 2014/35. Dit rapport is samengesteld
in opdracht van Natuurmonumenten

Colofon

© Sovon 2014

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Natuurmonumenten

Illustratie omslag: Vincent de Boer (IJzerenbos) &
Ran Schols (Kortsnavelboomkruiper, Middelste Bonte Specht)

Wijze van citeren: de Boer V. 2014. Broedvogelinventarisatie IJzerenbos, 't Hout, Limbrichterbos en Grasbroek in 2014. SOVON-rapport 2014/35. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

ISSN-nummer: 2212 5027

Sovon Vogelonderzoek Nederland
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
e-mail: info@sovon.nl
website: www.sovon.nl

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Sovon en/of de opdrachtgever.

Inhoud

Samenvatting	2
1. Inleiding	3
2. Gebiedsbeschrijving	4
3. Werkwijze	6
3.1. Doelstelling en inventarisatiemethode	6
3.2. Veldwerk	6
3.3. Interpretatie en verwerking van gegevens	6
3.4. Weersomstandigheden	6
4. Resultaten	8
4.1. Soorten en aantallen	8
4.2. Soortbesprekingen	8
5. Conclusies en aanbevelingen	11
Bijlagen	13
Bijlage 1. Soortkaarten inventarisatie 2014	13
Bijlage 2. Dichtheden per 100 ha inventarisatie 2014	123
Bijlage 3. Kartering Provincie Limburg 2008	124

Samenvatting

In het voorjaar van 2014 zijn broedvogels gekarteerd in vier terreinen in het uiterste noorden van Zuid-Limburg. Dit betrof het IJzerenbos (160 ha), 't Hout (66 ha), Limbrichterbos (115 ha) en Grasbroek (28 ha). De vier geïnventariseerde terreinen liggen in het noordelijk deel van Zuid-Limburg ten noordwesten van Sittard in de gemeentes Echt-Susteren (IJzerenbos, 't Hout) en Sittard-Geleen (Limbrichterbos, Grasbroek). De bosgebieden hebben elk een eigen identiteit, maar worden alle gekenmerkt door de afwezigheid van reliëf en de aanwezigheid van vrijwel uitsluitend loofhout.

In het kader van de SNL-monitoring laat Natuurmonumenten haar terreinen onderzoeken op het voorkomen van broedvogels. De basis voor dit onderzoek vormt de SNL-soortenlijst aangevuld met de schaarse soorten van BMP-B inclusief nachttactieve soorten. Om de kartering aan te laten sluiten bij het broedvogelonderzoek van de Provincie Limburg zijn ook percelen buiten de eigendommen van Natuurmonumenten onderzocht.

De inventarisatie vond plaats op basis van de BMP-karteringsmethode, middels ten minste vijf integrale bezoeken overdag met nadruk op de (vroege) ochtenduren en twee nachtbezoeken met nadruk op de schemerperiode wordt de verspreiding van broedvogels in kaart gebracht. Bezoeken worden gebracht in de periode maart-begin juli en bij de planning van de veldbezoeken wordt rekening gehouden met zangpieken van in het terrein te verwachten broedvogels.

In totaal werden in het onderzochte gebied 969 territoria van 43 verschillende soorten vastgesteld als broedvogel. Van deze soorten was de Spreeuw met 107 territoria de algemeenste soort, op korte afstand gevolgd door Boomkruiper (100) en Grote Bonte Specht (97). In totaal werden negen Rode Lijst-soorten (Van Beusekom et al. 2005) vastgesteld, te weten: Koekoek, Ransuil, Groene Specht, Wielewaal,

Veldleeuwerik, Spotvogel, Kortsnavelboomkruiper, Grauwe Vliegenvanger en Nachtegaal. Naast de kwalitatief onderzochte soorten kwamen de volgende twaalf (zeer) algemene soorten in de onderzochte gebieden voor: Wilde Eend, Pimpelmees, Koolmees, Tjiftjaf, Fitis, Tuinfluiter, Zwartkop, Winterkoning, Merel, Roodborst, Heggenmus en Vink.

De broedvogelbevolking van de vier onderzochte gebieden wordt gedomineerd door soorten van (oud) loofbos. Soorten als Grote Bonte Specht, Middelste Bonte Specht, Kleine Bonte Specht, Glanskop, Boomklever, Boomkruiper, Spreeuw en Appelvink zijn in flinke aantallen en dichtheden aanwezig. Het IJzerenbos en Limbrichterbos spannen hierbij de kroon, waarbij vooral de holenbroeders (spechten, mezen) hoge dichtheden bereiken ten opzichte van 't Hout en Grasbroek. 't Hout lijkt op het oog als bos jonger en dit wordt ook geïllustreerd door de dichtheden van soorten als Grote Bonte Specht, Boomklever en Glanskop.

Het Grasbroek is ten opzichte van de andere terreinen een buitenbeentje, waarschijnlijk door het ontbreken van grotere oppervlaktes oude eiken en populieren. Dit bronbos wordt gedomineerd door een relatief jonge begroeiing van essen en elzen, voornamelijk ongeschikt om grote aantallen holenbroeders te herbergen. Vogels van naaldhout bleken zo goed als afwezig in de onderzochte terreinen, een logisch gevolg van de geringe hoeveelheid naaldhout in de bossen. In het Limbrichterbos werden territoria van Goudhaan en Zwarte Mees vastgesteld in de aanwezige naaldhoutvakken. Hoewel de vier onderzochte bossen relatief dichtbij elkaar liggen, bleken er enkele soorten in een bepaald terrein schaars of zelfs afwezig te zijn. Opmerkelijk was het volledig ontbreken van Holenduif en Matkop in het Limbrichterbos, terwijl andere holenbroeders in dit bos juist de hoogste dichtheden bereiken.

1. Inleiding

In het voorjaar van 2014 zijn door een medewerker van Sovon Vogelonderzoek Nederland in opdracht van Natuurmonumenten broedvogels gekarteerd in vier terreinen in het uiterste noorden van Zuid-Limburg. Dit betrof het IJzerenbos (160 ha), 't Hout (66 ha), Limbrichterbos (115 ha) en Grasbroek (28 ha). In dit rapport worden de resultaten van deze kartering gepresenteerd en waar mogelijk vergeleken met aanwezige oudere broedvogelgegevens afkomstig uit het Sovon-archief en van de Provincie Limburg.

Het rapport start met een korte gebiedsbeschrijving en een uitleg van de gehanteerde methodiek. Vervolgens worden de resultaten gepresenteerd en worden enkele relevante soorten kort besproken. Hierna volgt een afsluitend hoofdstuk waarin de belangrijkste feiten nog eens op een rij worden gezet en een beeld wordt geschetst van de ontwikkeling van relevante broedvogelpopulaties. In bijlage 1 wordt voor alle vastgestelde soorten de verspreiding van de territoria in 2012 gepresenteerd in de vorm van 'stippenkaarten'. In bijlage 2 zijn de dichtheden per 100 ha voor alle vastgestelde soorten in tabelvorm bijeen gebracht. Voor de volledigheid zijn de aantallen ter-

ritoria voor relevante soorten uit de Provinciale kartering in 2008 opgenomen in bijlage 3.

Alle verzamelde vogelwaarnemingen en de daaruit gedestilleerde territoria zijn digitaal beschikbaar middels het autoclusterprogramma van Sovon. Deze gegevens worden bewaard door zowel Sovon als Natuurmonumenten.

Door Natuurmonumenten werden belangrijke bijdragen geleverd aan de totstandkoming van deze broedvogelinventarisatie, vooral door Linda Wortel. Zij worden hartelijk bedankt voor de prettige samenwerking. Roy Slaterus was verantwoordelijk voor de begeleiding vanuit het Sovon-kantoor.

Sovon-collega Fred Hustings wordt bedankt voor het veldwerk tijdens de eerste ronde en het delen van zijn rijkelijk aanwezige kennis over de Limburgse avifauna bij het tot stand komen van dit rapport. Lokale kenner Jan Smeets voorzag de auteur tijdens een ontmoeting in het veld van interessante informatie over de broedvogelbevolking van het IJzerenbos en 't Hout.

Daarnaast worden Sovon-collega's Dries Oomen en John van Betteray bedankt voor hun bijdragen aan de totstandkoming van dit rapport.

2. Gebiedsbeschrijving

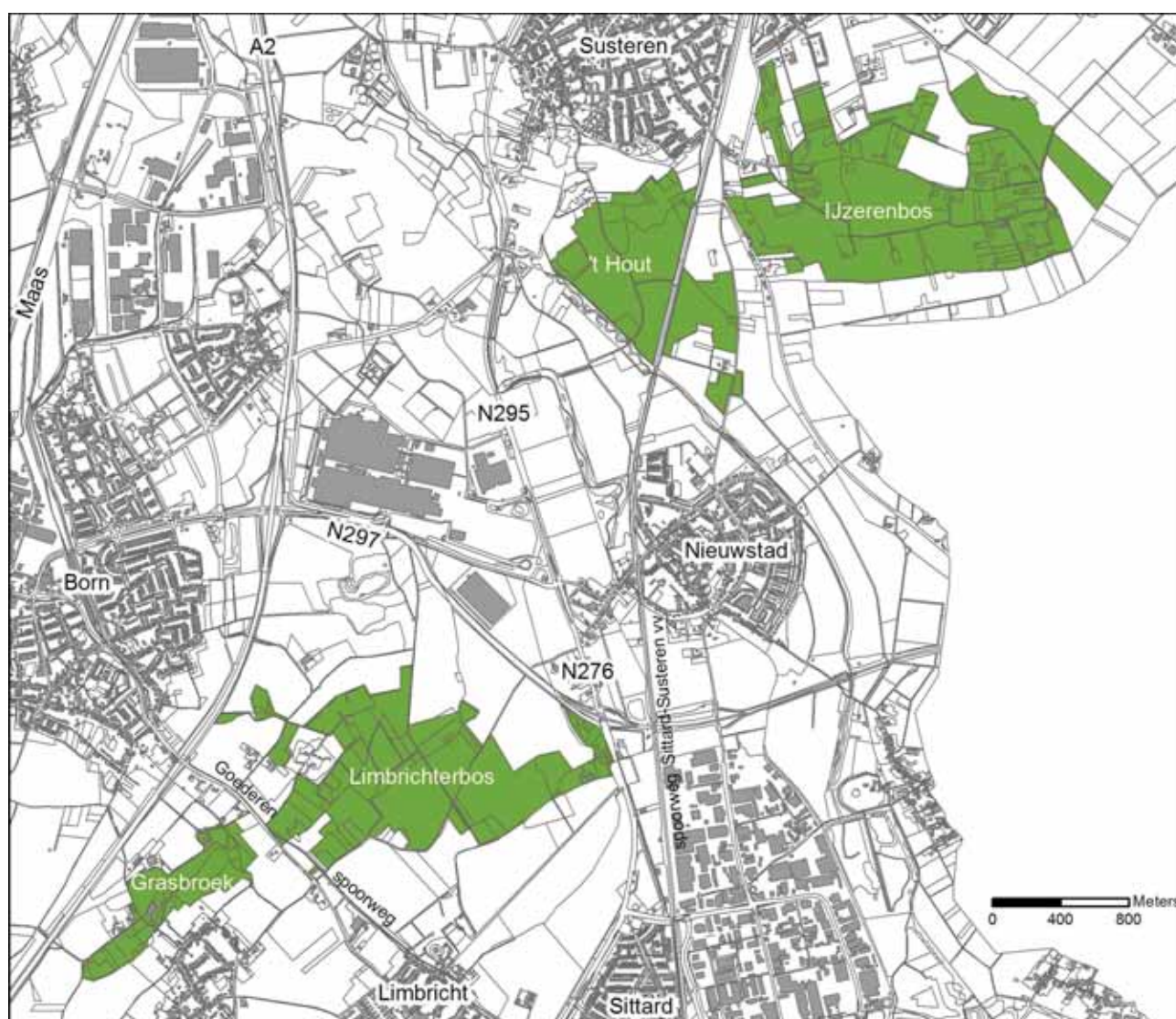
De vier geïnventariseerde terreinen liggen in het noordelijk deel van Zuid-Limburg ten noordwesten van Sittard in de gemeentes Echt-Susteren (IJzerenbos, 't Hout) en Sittard-Geleen (Limbrichterbos, Grasbroek).

De bosgebieden hebben elk een eigen identiteit, maar worden alle gekenmerkt door de afwezigheid van reliëf en de aanwezigheid van vrijwel uitsluitend loofhout.

Het IJzerenbos (160 hectare) ligt ten zuidoosten van Susteren tegen de Duitse grens aan (figuur 2.1.) en bestaat volledig uit loofbos met veel eik en populier met een rijke voorjaarsflora. In de loop van het seizoen groeit het bos op veel plaatsen dicht met een ruige kruidlaag van brandnetels en braam. Aan de oostzijde liggen enkele weiljes met poelen, omzoomd

door hagen. Aan de westzijde liggen enkele rogge-akkers. Van west naar oost loopt een geasfalteerd fietspad midden door het bos. De toegankelijkheid buiten dit fietspad bestaat uit de toegangen naar de weiljes, een greppel langs de Duitse grens en enkele "informele" kronkelpaadjes aan de westzijde. Naarmate het voorjaar vorderde was het plaatselijk vrijwel onmogelijk om het bos te betreden.

't Hout (66 ha) ligt aan weerszijden van de spoorlijn Susteren-Sittard (figuur 2.1.) en bestaat tevens volledig uit loofbos met de nadruk op eik, es en populier. Door de dikte van de bomen en de aanwezigheid van een uitgebreide struiklaag doet het bos in dit gebied jonger aan dan het IJzerenbos. 't Hout wordt doorkruist door enkele asfaltwegen en wandelpaden en wordt druk gebruikt als recreatiegebied door de

Figuur 2.1. Ligging geïnventariseerde gebieden.

plaatselijke bevolking. Aan de zuidwestzijde is een perceel met struweel aanwezig en vindt begrazing met koeien plaats.

Het Limbrichterbos (115 ha) ligt ten noorden van het plaatsje Limbricht en is het enige van de vier onderzochte terreinen waar plaatselijk enig naalddhout te vinden is. Het bos bestaat grotendeels uit eik met plaatselijk beuk en populier. Het naalddhout bestaat uit twee vakken douglasspar en enkele verspreide spar. Plaatselijk zijn er enkele kapvlaktes en een weide. Het Limbrichterbos wordt doorsneden door

enkele asfaltwegen en wandelpaden.

Het Grasbroek is met 28 hectare verreweg het kleinste van de vier onderzochte terreinen en ligt ten noordwesten van het plaatsje Guttecoven. Het bestaat grotendeels uit een bronbos met essen en elzen met weinig ondergroei en een weelderige voorjaarsflora met Eenbes, Slanke Sleutelbloem en Muskuskruid. Tevens staan langs de bronbeekjes flinke plakkaten van beide soorten goudveil. Het gebied is goed ontsloten middels enkele wandelpaden.

3. Werkwijze

3.1. Doelstelling en inventarisatiemethode

In het kader van de SNL-monitoring laat Natuurmonumenten haar terreinen onderzoeken op het voorkomen van broedvogels. De basis voor dit onderzoek vormt de SNL-soortenlijst aangevuld met de schaarse soorten van BMP-B inclusief nachttactieve soorten. Om de kartering aan te laten sluiten bij het broedvogelonderzoek van de Provincie Limburg zijn ook percelen buiten de eigendommen van Natuurmonumenten onderzocht.

De inventarisatie vond plaats op basis van de BMP-karteringsmethode, beschreven in onder meer van Dijk & Boele (2011). Middels ten minste vijf integrale bezoeken overdag met nadruk op de (vroege) ochtenduren en twee nachtbezoeken met nadruk op de schemerperiode wordt de verspreiding van broedvogels in kaart gebracht. Bezoeken worden gebracht in de periode maart-begin juli en bij de planning van de veldbezoeken wordt rekening gehouden met zangpieken van in het terrein te verwachten broedvogels.

3.2. Veldwerk

De vier objecten werden vijfmaal integraal onderzocht in de vroege ochtend en overdag. Daarnaast werden er twee volledige nachtrondes gebracht. Het veldonderzoek vond plaats tussen 7 maart en 12 juni 2014. Tijdens verschillende rondes in april, mei en juni is extra vroeg gestart om, voorafgaand aan een ochtendbezoek, nachtvogels in kaart te brengen. Het weer tijdens alle rondes was goed tot zeer goed, niet te zonnig en meest droog. In totaal werden 3.975 minuten, oftewel 66 uur en

Tabel 1. Data en tijden van veldbezoeken aan het onderzoeksgebied. *inclusief nachtronde. Waarnemer: FH Fred Hustings, VB Vincent de Boer.

Datum	Begintijd	Eindtijd	Waarnemer
5-2	12:15	13:00	VB
7-3	7:25	13:45	FH, VB
26-3	6:45	13:00	VB
1-4	6:45	13:00	VB
24-4*	3:45	11:30	VB
6-5	5:20	12:30	VB
13-5	5:00	12:00	VB
14-5*	2:45	8:30	VB
5-6*	2:25	9:30	VB
12-6*	2:45	7:30	VB

15 minuten, aan veldwerk besteed. De onderzoeksintensiteit was 10,8 min/ha. In tabel 1 worden de data en tijden van de veldbezoeken weergegeven.

De meeste veldbezoeken begonnen rond zonsopgang en duurden tot het begin van de middag. De af te leggen route werd aangepast aan de terreingesteldheid, de tijd van de dag en de weersomstandigheden. Tijdens de inventarisaties werd gelet op territorium- en nestindicatief gedrag. Zangwaarnemingen waren het talrijkst en daardoor erg belangrijk. Waarnemingen als alarmeren, het aandragen van voedsel, afleidinggedrag, bedelende jongen en nestvondsten zijn vanzelfsprekend ook gebruikt.

3.3. Interpretatie en verwerking van gegevens

In het veld werden de waarnemingen, voorzien van een adequate broedcode, ingevoerd via een tablet-pc of ingetekend op veldkaarten. Later zijn deze ingevoerd in het autoclusterprogramma van Sovon en geïnterpreteerd conform de criteria zoals beschreven in van Dijk & Boele (2011). Voordelen van dit programma zijn dat alle veldwaarnemingen digitaal beschikbaar zijn en dat de interpretatie transparant en reproduceerbaar is. De ligging van de territoria kan vervolgens eenvoudig worden weergegeven in een GIS-bestand. De verspreidingskaarten die in bijlage 1 zijn opgenomen, zijn gemaakt met behulp van het GIS-programma Arc-GIS.

3.4. Weersomstandigheden

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperaturen zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt ook af bij hoge temperaturen. Daarom wordt hier een korte beschrijving van het weer in het broedseizoen van 2014 gegeven aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI. In tabel 2 zijn enkele variabelen samengevat.

Maart

Deze maand was zeer zonnig, zacht en droog en volgende op een record zachte winter met nooit eerder voorgekomen een koudegetal van 0,0. Al aan het eind van de eerste decade van de maand reikte de temperatuur tot boven de 20,0 °C. Gemiddeld was maart zeer zacht met 8,4 °C, normaal is 6,2°C. Gedurende de eerste decade was het

ook vaak zonnig en helder. Overdag steeg het kwik tot recordwaarden en 's nachts koelde het dikwijls af tot onder het vriespunt. Na een kleine dip in de tweede decade van de maand liepen de temperaturen eind maart weer op tot boven de 20,0 °C.

April

April was zeer zacht, met gemiddeld over het land een normale hoeveelheid zon en neerslag. Het uitzonderlijk zachte weer van maart hield ook deze maand aan. De start van de maand was zeer zacht. Rond het midden van de maand daalden de temperaturen naar normale waarden voor de tijd van het jaar. In de tweede helft van de maand liep de temperatuur wederom op. Op 25 april werd het lokaal 's zomers warm (maximumtemperatuur 25,0 °C of hoger).

De neerslag was wederom oneerlijk over het land verdeeld. In het noorden viel plaatselijk meer dan 100 mm, maar in het zuiden bleef het net als in maart droog met plaatselijk minder dan 10 mm. Opvallend waren buien in de laatste week van de maand die vergezeld van onweer en hagel lokaal overlast veroorzaakten en zorgden voor een groot deel van de neerslag deze maand.

Mei

Deze maand verliep qua temperatuur en hoeveelheid zon normaal en was lokaal extreem nat. De eerste dagen van de maand was het overwegend droog en koel, met plaatselijk nog nachtvorst. Hierop volgde van 6 tot en met 14 mei een uitermate wisselvallig, somber en nat tijdvak. Het midden van maand was rustig met oplopende temperaturen, waarna het einde van de maand weer wisselvallig verliep. De regionale verschillen in neerslaghoeveelheid waren ook deze maand weer groot. De minste neerslag viel langs de kust. In Drenthe viel de meeste neer-

slag, met lokaal tot 211 mm veroorzaakt door zware buien op de 26e. Tijdens het wisselvallige tijdvak tussen 6 en 14 mei viel gemiddeld over het land 50 mm regen.

Juni

Juni was vrij warm, vrij zonnig en vrij droog. De maand verliep eerst zonnig en zomers warm, later werd het koeler. Grote delen van de maand lag de temperatuur rond normaal. Door de zomerse dagen in het lange Pinksterweekend en de daarop volgende week kwam het maandgemiddelde boven normaal uit. De tweede helft van de maand lag het kwik gemiddeld rond of net iets onder de normale waarden. Het was gemiddeld een vrij droge maand. De meeste dagen verliepen droog, de meeste neerslag viel deze maand tijdens enkele zware buien. Met name in het noorden en zuiden van het land trokken in de eerste decade van tijd tot tijd zware buien met onweer en hagel over. Vanwege het buiige karakter van de neerslag, liepen de neerslaghoeveelheden ook deze maand sterk uiteen. In het noordoosten en zuidoosten van het land viel de meeste neerslag.

Tabel 2. Enkele weersvariabelen (gemiddelde temperatuur, dagelijks aantal zonuren en duur neerslag) in de periode maart-juni, op basis van gegevens van het KNMI, station De Bilt. Ref staat voor (langjarig gemiddelde 1981-2013).

Maand	Temperatuur		Zonuren		Neerslag (mm)	
	2014	Ref	2014	Ref	2014	Ref
Maart	8,4	6,2	203	122	26	67
April	12,1	9,2	175	174	58	42
Mei	13,2	13,1	192	207	102	62
Juni	16,2	15,6	228	194	30	66

4. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de in 2014 uitgevoerde broedvogelinventarisatie gepresenteerd. Voor de soortbesprekingen wordt verwezen naar paragraaf 4.2. De territoriumkaarten kunnen worden gevonden in bijlage 1. In bijlage 2 worden de dichtheden per 100 ha weergegeven.

4.1. Soorten en aantallen

In totaal werden in het onderzochte gebied 969 territoria van 43 verschillende soorten vastgesteld als broedvogel (tabel 3). Van deze soorten was de Spreeuw met 107 territoria de algemeenste soort, op korte afstand gevolgd door Boomkruiper (100) en Grote Bonte Specht (97). In totaal werden negen Rode Lijst-soorten (Van Beusekom *et al.* 2005) vastgesteld, te weten: Koekoek, Ransuil, Groene Specht, Wielewaal, Veldleeuwerik, Spotvogel, Kortsnavelboomkruiper, Grauwe Vliegenvanger en Nachtegaal. Naast de kwalitatief onderzochte soorten kwamen de volgende twaalf (zeer) algemene soorten in de onderzochte gebieden voor: Wilde Eend, Pimpelmees, Koolmees, Tjiftjaf, Fitis, Tuinfluiter, Zwartkop, Winterkoning, Merel,

Roodborst, Heggenmus en Vink.

4.2. Soortbesprekingen

In deze paragraaf wordt voor enkele relevante soorten het voorkomen in de onderzochte terreinen toegelicht en, waar mogelijk, vergeleken met informatie uit eerdere jaren (Sovon, Provincie Limburg). Een directe vergelijking met de vastgestelde aantallen tussen de onderhavige kartering en een kartering door de Provincie Limburg in 2008 is helaas niet mogelijk door verschillen in methodiek. In het kader van de provinciale monitoring worden de gebieden drie keer onderzocht, terwijl in 2014 vijf ochtendbezoeken en twee avondbezoeken zijn gebracht. Voor de volledigheid zijn de aantallen van de provinciale kartering in 2008 opgenomen in bijlage 3.

Verwijzingen naar het historische voorkomen van soorten in Limburg of het onderzoeksgebied zijn ontleend aan de Avifauna van Limburg (Hustings *et al.* 2006) en de jaaroverzichten van zeldzame broedvogels in het tijdschrift Limburgse Vogels (meest recente: Bakhuizen *et al.* 2013). Landelijke trendinformatie is gebaseerd op de jaarrapporten van Sovon

Tabel 3. Broedvogels van het IJzerenbos (IJz), 't Hout (Hou), Limbrichterbos (Lim) en Grasbroek (Gra) in 2014. De Rode lijststatus is opgenomen in de kolom RL. (Kw=Kwetsbaar, Ge=Gevoelig).

Soort	RL	IJz	Hou	Lim	Gra	Soort	RL	IJz	Hou	Lim	Gra
Grauwe Gans		0	0	1	0	Veldleeuwerik	Ge	1	0	0	0
Nijlgans		1	0	1	0	Staartmees		5	6	7	1
Fazant		11	1	2	0	Grasmus		7	2	1	0
Havik		0	0	1	0	Spotvogel	Ge	1	2	0	0
Buizerd		1	1	3	1	Bosrietzanger		3	3	0	0
Houtsnip		2	0	0	0	Kleine Karekiet		1	0	0	0
Holenduif		11	4	0	1	Boomklever		36	18	34	4
Houtduif		19	11	19	8	Kortsnavelboomkruiper	Ge	5	0	5	0
Koekoek	Kw	3	2	0	0	Boomkruiper		35	18	38	9
Bosuil		3	2	3	0	Spreeuw		36	21	41	9
Ransuil	Kw	1	0	0	1	Zanglijster		26	33	22	11
Groene Specht	Kw	6	4	5	2	Grote Lijster		3	2	7	0
Grote Bonte Specht		40	16	37	4	Grauwe Vliegenvanger	Ge	9	13	23	4
Middelste Bonte Specht		6	5	7	0	Nachtegaal	Kw	7	1	0	0
Kleine Bonte Specht		6	1	7	2	Roodborsttapuit		2	0	0	0
Wielewaal	Kw	4	1	1	0	Bonte Vliegenvanger		0	1	1	0
Gaai		8	3	9	2	Boompieper		1	0	4	0
Zwarte Kraai		12	5	7	3	Putter		0	0	2	0
Goudhaan		0	0	4	0	Goudvink		7	3	2	1
Zwarte Mees		0	0	1	0	Appelvink		13	13	16	2
Matkop	Ge	5	2	0	1	Geelgors	12	2	6	0	
Glanskop		22	4	14	1						

(meest recente: Boele *et al.* 2014).

Koekoek, IJz 3, Hou 2

De Koekoek werd uitsluitend aangetroffen in het IJzerenbos en 't Hout. Ten opzichte van de Provinciale kartering uit 2008 lijkt de soort te zijn verdwenen uit het Limbrichterbos en Grasbroek, daarentegen lijkt de Koekoek in het IJzerenbos en 't Hout stabiel. Afnahme past in het landelijke beeld.

Ransuil, IJz 1, Gra 1

Het voorjaar van 2014 gaat de boeken in als een zeer goed muizenjaar, dit was ook te merken aan de aantallen uilen in veel gebieden. Zowel in het IJzerenbos als in Grasbroek werd een territorium van de Ransuil vastgesteld. Voor huidige begrippen (de soort is in veel bosgebieden verdwenen) is dat al heel wat.

Groene Specht, IJz 6, Hou 4, Lim 5, Gra 2

De Groene Specht is vanwege zijn grote territoria en mobiliteit een lastig te karteren soort in grotere bosgebieden. Tijdens de kartering werd al snel duidelijk dat de soort algemeen aanwezig was in alle terreinen. De voorkeur gaat daarbij uit naar de randen of gebiedsdelen met weitjes, waar op mieren gefoe-rageerd kan worden. Het is door de grote territoria goed mogelijk dat de broedplaats van een deel van de vastgestelde Groene Spechten zich uiteindelijk buiten de gebiedsgrenzen bevond. De soort kende in Limburg een neergang in de jaren tachtig van de 20e eeuw, gevolgd door een sterke comeback, althans op de kleigronden.

Middelste Bonte Specht, IJz 6, Hou 5, Lim 7

Het voorkomen van de Middelste Bonte Specht was in ons land een decennium geleden nog grotendeels beperkt tot Limburg, dat midden jaren negentig bezet werd. Recent zijn grote delen van Zuid- en Oost-Nederland gekoloniseerd. Zowel in het IJzerenbos en het Limbrichterbos is de soort al aanwezig van af eind jaren negentig. Het voorkomen in 't Hout lijkt recentere datum, pas vanaf 2008 wordt de soort hier regelmatig waargenomen. In de bovengenoemde drie terreinen werden in 2014 respectievelijk zes, zeven en vijf territoria van deze specht vastgesteld. De hoogste dichtheid werd bereikt in 't Hout (7,5 territoria/100 ha). Het voorkomen concentreert zich vooral in gebiedsdelen met oude eiken en gehavende populieren. Met het ouder worden van de bossen ligt een (kleine) verdere toename voor de hand. In Grasbroek ontbrak de soort, het ontbreken van oude loofbomen met ruwe schors is hier ongetwijfeld de-bet aan.

Wielewaal, IJz 4, Hou 1, Lim 1

Het voorkomen van deze kleurige Afrika-ganger in drie van de vier terreinen was verheugend. De soort

neemt landelijk (en zeker ook op provinciaal ni-veau) al decennia lang in aantal af, hoewel er recent sprake lijkt van enige afvlakking. Ten opzichte van de Provinciale kartering in 2008 bleven de aantallen in het IJzerenbos gelijk. De Wielewaal legde in het IJzerenbos een sterke voorkeur aan de dag voor de aanwezige populienenopstanden aan de zuidwest-zijde en oostzijde van het gebied. Het territorium in 't Hout bevond zich eveneens in een vak met popu-lieren.

Matkop, IJz 5, Hou 2, Gra 1

Deze Rode Lijstsoort werd in kleine aantallen in vastgesteld, waarbij het volledig ontbreken in het Limbrichterbos opmerkelijk te noemen is. De soort is in het hele land op zijn retour, met name in de bossen op droge maar voedselrijke gronden.

Veldleeuwerik, IJz 1

Op het enige gekarteerde akkerperceel aan de oost-zijde van het IJzerenbos werd een territorium van deze Rode Lijstsoort vastgesteld.

Spotvogel, IJz 1, Hou 2

De Spotvogel is geen typische broedvogel van op-gaand bos, de soort heeft een voorkeur voor jong bos en struweel. De gevonden territoria bevonden zich in struwelen aan de oostzijde van het IJzerenbos en in het struweelperceel aan de westzijde van 't Hout.

Kortsnavelboomkruiper, IJz 5, Lim 5

Het voorkomen van de Kortsnavelboomkruiper in het IJzeren Bos en het Limbrichterbos was voor de karteerders enigszins verrassend. Beide gebieden liggen buiten de bekende Zuid-Limburgse kernge-bieden in het uiterste zuidoosten van de provincie. Zowel in het IJzerenbos als in het Limbrichterbos werden vijf territoria vastgesteld, wat erop duidt dat de soort hier ook in eerdere jaren hoogstwaar-schijnlijk al voorkwam. Uit het IJzerenbos bleek een territorium bekend uit 2006 (Sovon/Provincie Limburg), zodat de soort hier wellicht al jaren-lang broedt. De vastgestelde territoria bevonden zich zonder uitzondering in gebiedsdelen met veel oude eiken, het bekende voorkeursbiotoop voor de Kortsnavelboomkruiper. De soort breidt zich in Nederland langzaam in westelijke richting uit vanuit de grensstreken.

Spreeuw, IJz 36, Hou 21, Lim 41, Gra 9

In het kader van Het Jaar van de Spreeuw (www.sovon.nl) is de Spreeuw toegevoegd aan de lijst van te karteren soorten. In alle terreinen bleek de soort aanwezig, soms in flinke aantallen. De combinatie van veel potentiële broedholen (oude spechten-nesten, ingerotte plekken in bomen) en agrarisch gebied (graslanden) om te foerageren in de directe

omgeving bevalt de soort blijkbaar goed. Op enkele plekken werd semi-koloniaal gebroed in aftakelende populierenopstanden, zoals te zien is op de soortkaart in bijlage 1.

Grauwe Vliegenvanger, IJz 9, Hou 13, Lim 23, Gra 4

De Grauwe Vliegenvanger is één van de laatst arriveerende Afrika-gangers in ons land. De aantallen in de onderzochte terreinen waren opvallend hoog, waarbij het Limbrichterbos er in positieve zin uitspringt. In alle gebieden werden de hoogste dichtheden vastgesteld langs open plekken en paden. Ten opzichte van de Provinciale kartering in 2008 lijken de aantallen flink te zijn toegenomen. Deze mogelijke toename wordt echter geflatteerd door een relatief goed "Grauwe Vliegenvangerjaar" (bron: Sovon) en perfecte inventarisatie omstandigheden tijdens de zangpiek van de soort. Het grootste deel van de territoria

in het Limbrichterbos werd bijvoorbeeld vastgesteld tijdens een enkele ronde, waarop deze normaal onopvallende soort zeer goed zong. Geconcludeerd mag echter worden dat de geïnventariseerde bossen erg geschikt zijn voor deze Rode Lijstsoort.

Nachtegaal, IJz 7, Hou 1

De bossen rondom Susteren stonden tot voor kort bekend als kerngebied voor de Nachtegaal in Limburg. Er werden dit maal territoria vastgesteld in het IJzerenbos en 't Hout. Ten opzichte van de Provinciale kartering in 2008 lijkt de soort vooral in 't Hout flink achteruit te zijn gegaan. In dit gebied werd met moeite één territorium vastgesteld. De aantallen in het IJzerenbos lijken vanaf 2008 redelijk stabiel, met de hoogste dichtheden in het halfopen gebiedsdeel aan de oostzijde. De soort doet het in vele oude kerngebieden binnen de provincie slecht.

5. Conclusies en aanbevelingen

De broedvogelbevolking van de vier onderzochte gebieden wordt gedomineerd door soorten van (oud) loofbos (zie tabel 3 en bijlage 2). Soorten als Grote Bonte Specht, Middelste Bonte Specht, Kleine Bonte Specht, Glanskop, Boomklever, Boomkruiper, Spreeuw en Appelvink zijn in flinke aantallen en dichtheden aanwezig.

Het IJzerenbos en Limbrichterbos spannen hierbij de kroon, waarbij vooral de holenbroeders (spechten, mezen) hoge dichtheden bereiken ten opzichte van 't Hout en Grasbroek. 't Hout lijkt op het oog als bos jonger en dit wordt ook geïllustreerd door de dichtheden van soorten als Grote Bonte Specht, Boomklever en Glanskop.

Het Grasbroek is ten opzichte van de andere terreinen een buitenbeentje, waarschijnlijk door het ontbreken van grotere oppervlaktes oude eiken en populieren. Dit bronbos wordt gedomineerd door een relatief jonge begroeiing van essen en elzen, vooralsnog ongeschikt om grote aantallen holenbroeders te herbergen.

Door de geografische ligging is de Bonte Vliegenvanger erg schaars in de onderzochte terreinen. Hij is elders in Nederland een normale verschijning in dergelijke bossen. Ook de Zwarte Specht is in Limburg ten zuiden van Echt een schaarse soort waarvan het voorkomen vrijwel beperkt is tot de weinige zandgronden. Dat ligt anders bij de Fluiter, die in het zuiden van Limburg plaatselijk vrij talrijk

is. Het ontbreken in het onderzoeksgebied is lastig verklaarbaar en kan zowel liggen aan factoren binnen het gebied (te dichte ondergroei?) als ver daarbuiten (overwinteringsgebieden?), maar past binnen het landelijke beeld. De soort is na een periode van gestage toename eind 20e eeuw weer sterk teruggevallen.

Vogels van naalddhout bleken zo goed als afwezig in de onderzochte terreinen, een logisch gevolg van de geringe hoeveelheid naalddhout in de bossen (zie hoofdstuk 2). In het Limbrichterbos werden territoria van Goudhaan (4) en Zwarte Mees (1) vastgesteld in de aanwezige douglasvakken.

Hoewel de vier onderzochte bossen relatief dichtbij elkaar liggen, bleken er enkele soorten in een bepaald terrein schaars of zelfs afwezig te zijn. Erg opmerkelijk was het volledig ontbreken van Holenduif en Matkop in het Limbrichterbos, terwijl andere holenbroeders in dit bos juist de hoogste dichtheden bereiken (zie bijlage 2).

De Koekoek lijkt te zijn verdwenen in het Limbrichterbos en Grasbroek, terwijl de soort in het IJzerenbos en 't Hout stabiel lijkt te zijn gebleven ten opzichte van de Provinciale kartering in 2008. Mogelijk dat de grote hoeveelheid verschillende biotopen in de laatste twee gebieden zorgt voor een uitgebreider voedselaanbod, naast de aanwezigheid van geschikte waardvogels.

Literatuur

- BAKHUIZEN J.J., UEBELGÜNN H.P. & LAMERS G.
2013. Zeldzame broedvogels in Limburg in 2012.
Limburgse Vogels 23: 59-68.
- VAN BEUSEKOM R., HUIGEN P., HUSTINGS F., DE
PATER K. & THISSEN J. (red.) 2005. Rode Lijst
van de Nederlandse broedvogels. Tirion Uitgevers
B.V., Baarn.
- BOELE A., VAN BRUGGEN J., HUSTINGS F.,
KOFFIJBERG K., VERGEER J.W. & PLATE C.L.
2014. Broedvogels in Nederland in 2012.
SOVON-rapport 2014/01. Sovon Vogelonderzoek
Nederland, Nijmegen.
- VAN DIJK A.J. & BOELE A. 2011. Handleiding
SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON
Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- HUSTINGS F., VAN DER COELEN J., VAN NOORDEN B.,
SCHOLS R. & VOSKAMP P. 2006. Avifauna van
Limburg. Stichting Natuurpublicaties Limburg,
Maastricht.
- PROVINCIE LIMBURG 1990-2011. <http://www.natuur-gegevensprovincielimburg.nl>
-

Uit deze PDF zijn de stippenkaarten verwijderd. Voor aanvullende gegevens kunt u contact opnemen met Sovon (info@sovon.nl)

Natuurmonumenten

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

